

Д-р Петар Аџанасов

**ВКЛУЧЕНОСТА НА
РОДИТЕЛИТЕ ВО
ОБРАЗОВАНИЕТО ВО
МАКЕДОНИЈА: АЛКАТА
ШТО НЕДОСТИГА**

АПСТРАКТ

Во овој труд се анализира еден многу важен аспект на образовниот процес: партиципацијата на родителите во образованието на нивните деца. Во светската теорија и научни истражувања се тврди дека вклученоста на родителите е еден од клучните елементи како за постигнување подобри резултати на учениците во наставата, така и за поефикасни и подемократски управувани училишта. Предмет на истражување е вклученоста на родителите на децата од јавните основни училишта во Република Македонија, погледнати низ истражувањето и одговорите на директорите на 200 основни училишта и реализираните фокус групи. Ќе се брани тезата дека на родите-

Petar Atanasov, Ph. D.

**PARENTS' INVOLVEMENT
IN THE EDUCATION
PROCESS IN
MACEDONIA:
THE MISSING LINK**

ABSTRACT

This article aims at analyzing a very important aspect of the education process: the participation of parents in their children's education. World theory and scientific research claims that the inclusion of parents is one of the key elements that helps students achieve better results at school but also helps create more efficient and democratically run schools. The subject of research is the involvement of parents in Macedonian public primary schools through the research and answers of the principals in 200 primary schools and target groups.

This is not a topic that's been previously a subject of scientific research, thus the necessity of obtaining the results about the extent to which parents cooperate with the schools of their children and how and in

лите им е дадена задача на која не можат во целост да одговорат. Ќе се аргументираат и анализираат причините за оваа состојба. **Главната теза е, дека во основните училишта во Република Македонија постои само елементарна комуникација и формална соработка меѓу родителите и училиштата.** Ова е последица од повеќе причини, но меѓу најистакнатите се неподготвеноста и необученоста, како на родителите така и на наставниците, за воспоставување на поквалитетна комуникација и партнерство.

Клучни зборови: основни училишта, директори, родители, вклученост, образование

what way schools are willing to cooperate with the parents to enhance education quality in general. The first part of this article is going to present all findings on this subject so far and elaborate on the projects and attempts of the education and non-government sector to support parents in their communication with the schools. At the same time, we will try to defend the thesis that parents are given a task they aren't fully capable of responding to. We will give suitable arguments and analysis of the reasons for this.

The main thesis is that in the primary schools in Macedonia all there is, is basic communication and formal cooperation between the parents and schools. This is due to several reasons, but the most prominent ones are the unpreparedness and the lack of training in parents and teachers for establishing better quality communication and partnership.

Key words: primary schools, principals, parents, involvement, education

petar@isppi.ukim.edu.mk

ВКЛУЧЕНОСТ НА РОДИТЕЛИТЕ ВО УЧИЛИШТАТА

Иако постојат форми и инструменти за учество во образованието на учениците и родителите (училишни одбори, родителски совети, ученички совети, итн) сегашното учество на овие субјекти во училишниот живот е често најдобро само номинално, а нивното влијание врз училишните „работи“ речиси занемарливо. Имајќи ги предвид заедничките предизвици на земјите од Југоисточна Европа што се идентификувани од страна на националните експерти, ова истражување¹ имаше за цел да ги анализира предизвиците поврзани

¹ Овој труд е дел од поширокиот проект за вклученоста на родителите во образованието на децата и подигнувањето на квалитетот на образованието преку поголема инклузивност, финансиран од Институтот отворено општество, во осум земји од регионот.

со недоволното и/или несоодветното учество на родителите во училишниот живот на децата. Генерална цел на студијата е подобро разбирање на можностите за учество од страна на училишните лидери преку спроведување на истражување со училишните директори на национално ниво.

Главниот дел на оваа статија е базиран на одговорите на училишните директори во истражувањето, спроведено преку интервјуа од врата до врата, во текот на мај-јуни 2008 година во 8 земји од Југоисточна Европа: Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора, Србија, Молдавија и Романија². Задача на истражувањето беше да обезбеди профил на вредностите, ставовите и активностите на училишните директори спрема вклучувањето на родителите на учениците во училишниот живот во државните основни училишта во 8 земји од Југоисточна Европа. Се создаде двостепен примерок – според регионот и според типот на населбите. (Табела 1) Во Република Македонија има пет региони. Овој примерок е направен пропорционално со целосната дистрибуција на училиштата. Руралните училишта имаат многу помал број на ученици и затоа нивното учество во примерокот е 40% наспроти 60% урбани училишта.

Табела 1. Дистрибуција на опфатени училишта во Македонија

Држави/региони	Севкупно училишта	%	Примерок	Урбани	Рурални
Македонија					
Скопје	150	29%	58	45	13
Северо-исток	114	22%	44	26	18
Југо-исток	65	13%	25	15	10
Југо-запад	67	13%	26	15	11
Северо-запад	122	24%	47	19	28
<i>Вкупно Македонија</i>	518	100%	200	120	80

Според досегашните сознанија (според прегледот на постоечката литература³), **вклученоста на родителите е нов фактор во областа на училишната ефективност** – од 1980те (Good and Brophy, 1986) се акумулираа голем број податоци и докази за позитивната корелација од вклученоста на родителите. Постојат повеќе различни елаборации за влијанието на вклученоста на родителите. Една од нив тврди дека вклученоста на родителите е важна само за добрите резултати на учениците. Друга анализа прави разлика помеѓу вклученоста на родителите, како нивно активно учество во образовниот дел на нив-

2 Интервјуата беа спроведени од страна на GfK во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија, и од страна на IMAS во Молдавија и Романија.

3 Прегледот на постоечката светска литература е преземен од www.proMENTE.org

ните деца, и партиципацијата на родителите, како нивно учество во менаџментот или донесувањето на одлуки на ниво на училиштето. Верувањето, пак, во силна релација меѓу социоекономскиот статус и постигнувањата на учениците е доминантно присутно во литературата. Децата од сиромашните семејства постигнуваат многу полоши резултати во споредба со децата од семејства со повисок животен стандард. Според анализата на Вајт (White, 1982), три фактори се одлучувачки: домашна „пријателска“ образовна средина, односот меѓу домот и училиштето, и вклученоста на родителите. Кога се објаснуваат овие фактори, се констатира и дека во соодносот меѓу домот и училиштето најлошо стојат маргинализираните и ранливи групи.

СОСТОЈБАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Да погледнеме сега што е досега пишувано за вклученоста на родителите во образованието во Република Македонија. Според Стоилковска (Стоилковска, 2004) добро е за училиштата да бидат отворени за проширување на идеите за родителската партиципација. Ако ја исклучиме формалната страна на активноста на Советот на родители и на Класните одбори, **„во нашата држава премалку е направено за реализирање на проекти за вклученоста на родителите во училиштата и нивно информирање“**. Таа истакнува дека истражувањата покажале дека партнерството со родителите придонесува за побрз воспитен/образовен развој на учениците на обострано задоволство. Секое училиште што ќе успее да ги „донесе“ родителите во нивните работни простории ќе ги подобри училишните услови, затоа секое училиште треба да обезбеди подобри услови и добра атмосфера за родителите. Заедничката работа на родителите и наставниците во создавањето на подобри услови за вклученоста на родителите е сигурно решение за успех. Училиштето, според неа, треба да ги преземе следниве чекори во правец на создавање позитивни услови, што ќе го охрабри вклучувањето на родителите:

- а. развивање на план за подобрување на партнерството со родителите;
- б. дизајнирање прашалник за родители, со што ќе се осознаат можностите и ставовите за нивно вклучување;
- в. да се пронајдат и усвојат потребните вештини за работа со родителите и семејствата на учениците;
- г. да се пронајдат начини како да се стане продолжеток на семејството, да се обезбеди континуитет меѓу двете средини.

Според Ѓоргиевска (2004), на програмата „Родителско-училишна со-работка“, што била спроведена во 56 основни училишта во Република Македонија, како дел од реформите во образовниот процес, генерална цел и беше промовирање на улогата на родителите во училиштата и нивната вклученост

и поддршка на учениците и на наставниот кадар. Оваа програма имаше задача да ги зајакне капацитетите на родителските совети во училиштата заради нивно активно и плодно вклучување во животот и работата во училиштата и подобрувањето на квалитетот на образованието преку вклучувањето на родителите. Специјални цели беа: **зголемување на свеста за важноста, активната вклученост и поддршката на родителите и локалната заедница во подобрувањето на воспитно/образовниот процес; зајакнување на соработката и комуникацијата на учениците, родителите, советите на родители, директорите и менаџерскиот тим во некои училишта во Република Македонија; подобрување на условите за работа на определен број на училишта во Република Македонија.**

Ристевска и Ѓоргиевска (2004), во нивната статија посветена на „Прирачник за родителите на учениците во основното образование“, произлезена како резултат на проектот за „Граѓанско образование“ поддржан од CRS и USAID, го претставуваат како сериозен обид за поттикнување на вклученоста на родителите со давање рамки и отворање на сите предизвици како насока за помош на родителите во многу задачи, идеи и цели во образованието на нивните деца. **Во овој прирачник се објаснува целата процедура како родителите се организирани во реалноста и согласно со Законот, од класните родителски одбори преку Советот на родители, па се до Училишниот одбор.**

Создаден е уште еден Прирачник, иако за потребите на средното образование, преку проектот „Активности во средното образование“, како поддршка од страна на USAID за менаџирање на училиштата во процесот на децентрализација. Целта беше да се презентираат практични совети и насоки за помош на сите партнери и учесници во управувањето со училиштата во нивните секојдневни предизвици и средини. Училиштето треба да овозможи обострана интеракција меѓу родителите и училиштето во текот на воспитно-образовниот процес. Родителите треба да се вклучат на дневна основа во активностите на нивните деца, да бидат партнери во процесот на одлучување за прашања што се од интерес за нивните деца и образованието, да бидат дел од процесот на планирање и одлучување, како и мониторингот и евалуацијата на училишната работа. **Во Република Македонија, со имплементацијата на 9-годишно основно воспитание и образование и воведување задолжително средно образование, улогата на родителите станува поголема во насока на активен фактор во воспитно-образовниот процес.**

Во многубројни студии, вклученоста на родителите е прикажана како **критичен фактор** во подобрувањето на пристапот до образованието и неговиот квалитет. (Carneal, Pozniak, 2004) Родителите и другите членови на заедницата може да станат активно ангажирани во барањата и придонесот за остварувањето на квалитетно образование за нивните деца. Во 1998 година CRS започна проект финансиран од USAID за граѓанското образование во 120

основни училишта во Република Македонија. Активното вклучување на родителите беше особено важно во зајакнувањето на идејата за граѓанско образование надвор од училиниците. **За време на проектот Catholic Relief Services одржа работилници со сите совети на родители за подигнување на свеста за тоа што учат нивните деца и како тие може да го поддржат нивното учење.**

Една од учесничките во проектот „Родителско-училишна соработка“, наставничка во едно основно училиште во Кочани, заклучува дека родителите треба да бидат сместени во училиниците, да бидат сместени на местото на училиниците и да се запознаат со содржините што веројатно се непознати за поголем дел од родителите. Присутноста на родителите во наставата помага да се воспостават блиски односи со другите родители, наставникот и учениците, и сето тоа ја прави задачата на наставникот многу полесна. Таа вели дека партнерството меѓу училиштето и родителите е приоритет за развој на нејзиното училиште. Најважно од сè е, родителите да се чувствуваат како дел од училиштето а не како гости. Проблемите треба да се живеат заедно, да се дискутираат и за нив да се бара заедничко решение.⁴

Што се однесува до законската регулатива, родителите се претставени на сите нивоа: од училишните совети, преку Советот на родители, па се до Училишниот одбор, како орган на управување кој има 2 или 3 претставници од редот на родителите и тоа во зависност од големината на училиштето. Ова им дава можност на родителите да бидат вклучени и да влијаат врз многу аспекти во образовниот процес. Од една страна, Советот на родителите на секое училиште е основа за соработка меѓу родителите и училиштето, ги дебатира прашањата од заеднички интерес за работа на училиштата и учениците и прашањата во врска со имплементацијата на воспитно-образовниот процес, барем според Статутот на едно основно училиште.⁵ Но, од друга страна, Советот на родители и неговите ингеренции се толку широки и советодавни што се чини дека оваа структура многу повеќе е формално присутна отколку суштински вклучена во животот на училиштето.

Во 2005 година Собранието на Република Македонија ја усвои програмата за „Развој на образованието во Република Македонија 2005-2015“ изготвена од страна на Министерството за образование и наука и финансиски поддржана од Фондацијата Институт отворено општество – Македонија (ФИ-ООМ). Покрај нагласувањето на квалитетот на образованието, еднаквиот пристап за сите и образование адаптирано спрема поединецот и социјалните потреби, меѓу многуте поглавја во кои се опфаќаат сите степени на образование, во анексот број два, во делот насловен како Соработка со родителите, пишува дека: **се афирмира родителскиот партнерски статус, се охрабрува и**

4 Ова е изјава на Ката Синадиновска, наставничка во основното училиште „Никола Карев“ во Кочани, учесничка во проектот „Родителско-училишна соработка“ на CRS.

5 Член 71 од Статутот на основното училиште „Блаже Конески“ од Скопје, Глава 13.

организира вклученоста на родителите во училиштата и во училниците, се бара вклученост на родителите во процесот на наставата, иницирање на модели на организирана соработка меѓу родителите и учениците, итн. Значи, патот за овој процес или за зајакнување на присутноста на родителите во животот и работата на училиштата беше отворен. Колку и како овој пат ќе се минува, зависи од многу значајни и помалку значајни фактори.

Главното прашање на кое ќе се обидеме да дадеме одговор е: Дали се родителите алката што недостига во нашето воспитание и образование и кои се сознанијата за нивната вклученост или отсуство во образовниот процес во Република Македонија. Ако можеби двата главни фактори на социјализацијата се општеството и семејството, и ако двата од нив недостигаат за децата да се „досоцијализираат“ во процесот на образованието, тогаш навистина имаме голем проблем. Дотолку повеќе што улогата на идеолошкото „социјалистичко“ воспитување целосно е отстранета во периодот по големата општествена трансформација. Целата тежина се урна врз главите и на осиромашените и невработени и на „презафатените“ родители.

СО ШТО СЕ СООЧУВААТ УЧИЛИШТАТА ДЕНЕС?

На двете одржани фокус групи со директори на основни училишта⁶, како пилот проект пред главното теренско истражување, некаде во месец февруари годинава, (2008), беа добиени повеќе сознанија кои укажуваа на главните предизвици со кои се соочуваат училиштата денес во однос на родителите.

Директорите генерално се задоволни од реформите во образованието и од многубројните новини со кои се збогатува образовниот процес. Особено помладите директори, кои се поотворени кон промените во образованието и ако имаат забелешки во врска со промените тие се однесуваат главно на реформите кои претежно се спроведуваат одгоре надолу – по наредба. Следниве три проблеми се најакутни: воспитанието, комуникацијата со родителите и квалитетот на образованието погледнат преку процесот на управувањето со училиштето. Сите три имаат директна врска со родителите.

Прво, многумина од директорите мислат дека најјургентен проблем во училиштата денес е проблемот со воспитанието на децата. Веќе истакнавме дека со големата трансформација се изгуби општествената социјализација (контрола) која беше силен фактор и која им ја „олеснуваше“ работата на родителите. Нејзината целосна отсуственост не беше заменета со ниту еден друг доволно силен фактор. Така, родителите денес ја (а со нив и училиштето) имаат тешката задача – самите да го „одработат“ својот дел од воспитанието на децата. Училиштата, пак, ниту се кадровски екипирани ниту се оспособени

⁶ Беа присутни директори на 20 основни училишта од Скопје.

„самите” без општеството да ги воспитуваат децата. Затоа училиштата се држат само до образованието и тука се обидуваат да го дадат својот максимум.

Второ, училиштата најтешко комуницираат со родителите со кои се има најголема потреба од комуникација. Тоа се родителите на децата што се проблематични од кој било аспект во образовниот процес. Да не споменуваме дека сè почесто се сретнуваат и проблематични родители со кои е тешко да се комуницира. Но, во исто време кога од родителите се очекува максимален ангажман, семејството е зафатено од процесот на модернизација и се повеќе е еродирана како стабилна социјална структура. Потоа, тука се наоѓаат и родителите кои се на маргините на општеството, осиромашени, невработени и маргинализирани, доволно разочарани и фрустрирани за да се вклучат во ова партнерство. Тука секако е и проблемот со родителите кои имаат сè помалку време да се посветат на своите деца и да се „вклучат” во нивното образование.

Трето, формалното работење на органите на училиштата во кои се вклучени родителите – од Советот на родители до Училишниот одбор – од страна на директорите се нагласува повеќе како негативна работа отколку како нешто што треба да се продолжи да се практикува. На некои директори можеби им одговара оваа состојба, па свесно или несвесно целата одговорност за функционирањето на овој мал универзум ја преземаат врз себе. Дали причината за ова треба да се бара во пасивноста на училиштата да се доближат до родителите или, пак, ова зависи само од филозофијата и принципите на работата на самите директори, тешко е да се објасни.

Доколку директорите успеат да ги донесат родителите во училиштата, многумина се согласни дека се на вистинскиот пат да направат позитивна училишна атмосфера. Ако може да се даде оценка за училиштето и односите со родителите, мора да се каже дека **училиштата досега направиле премалку за вклучување на родителите во образованието на нашите деца**. Родителите мора да најдат време за своите деца и повеќе да се вклучат во целиот процес. Ефектите од ова, барем според досегашните светски искуства, се многу уверливи и имаат директна позитивна корелација со успехот на децата во образованието. И, можеби најтешкото прашање: колку ќе биде доволно? Одговорот е всушност изјава на еден од директорите: **„ако успеете во различни пригоди и за различни настани да ги донесете родителите во училиштата, и ако тоа го правите барем еднаш месечно, вие сте завршиле огромна работа”**. Активноста може да се најразлични – од формални до неформални – тоа може да се случува во кој било ден од неделата, активностите може да се во училниците, надвор од училниците, во наставниот и образовниот дел, во воспитниот дел, итн. Најважно е тоа што сте го затвориле кругот и сте ги поврзале најважните фактори во процесот на образованието – училиштето и домот. Да видиме како тоа изгледа во Република Македонија, погледнато низ бројките од истражувањето спроведено со анкетање на 200 директори на основни училишта.

КОМУНИЦИРААТ ЛИ УЧИЛИШТАТА СО РОДИТЕЛИТЕ?

Најпрвин директорите беа прашувани воопшто за промените во кои се најдоа училиштата и целиот образовен процес. Според одговорите на директорите за реформите во образованието, за соработката со Министерството за образование и за состојбата со инфраструктурата и опремата во училиштата, добиени се очекувани и просечни одговори. Во просек, директорите не се премногу задоволни од сегашната состојба во образовниот процес, имајќи ги предвид реформите и соработката со Министерството за образование, а уште помалку се задоволни од состојбата со училишната инфраструктура и опременоста на училиштата.

Прашани што мислат за придобивките од вклучувањето на родителите во образовниот процес, одговорите на директорите се фиксираат околу „многу“ и тоа во однос на влијанието врз подобрувањето на училишната клима (54% или 108 училишта), подобрувањето на успешноста на учениците (53. 5% или 107 училишта), попозитивно однесување на родителите кон училиштето (51. 5% или 103 училишта) и поголема поддршка на родителите на училиштето (49. 5% или 99 училишта). На прашањето, колку е важно родителите на учениците да имаат влијание во одредени области, исто така доминираат одговорите околу модалитетот „многу важно“ за евалуација на успешноста на наставниците (46. 5% или 93 училишта), одлуките на одделенско ниво (43. 5% или 87 училишта) и развојот или унапредувањето на училишните правила (42% или 85 училишта). На прашањето, на кои начини училиштето може да го поддржи воспитувањето на децата, повторно најчесто се јавува модалитетот „многу“ за обезбедување советување за родителите (68. 5% или 137 училишта), за основање групи за поддршка за одредени проблеми (63. 5% или 127 училишта), обезбедување информации како родителите дома да создадат добра средина за учење (57. 5% или 115 училишта) и за организирање сесии за помош на родителите со домашните задачи (54. 5% или 109 училишта).

На прашањето, колку често во вашето училиште има одредена активност, со понудени модалитети (види Табела 2), директорите на училиштата во просек најчесто се изјасниле дека предложените активности ги избирале во 43% од случаите „барем еднаш на три месеци“ (86 училишта). Втор по честота е модалитетот „барем еднаш во полугодие“, кој фигурира со високи 34% од случаите (69 училишта). Сите модалитети со активности во кои „нешто се испраќа дома кај родителите“, освен евалуациите во писмена форма, имаат мала појавност: информации за наставната програма, информации за училишните настани, информации за училишната политика и правила и за училишен весник. Барем еднаш месечно се практикувани организирањето на состаноци со директорите во 32% (64 училишта) од случаите и организирањето на отво-

рени денови, со дури 40. 5% од училиштата. Генерално, активностите што се избираат од страна на училиштата, просечно се имплементираат од еднаш на три месеци до еднаш во полугодие. Училиштата, евентуално, прават анкети (избор на директорите е барем еднаш во полугодие во 105 училишта), а родителите се посетувани од наставниците или од професионалниот кадар, исто така, барем еднаш во полугодие (88 училишта). Вториот избор веројатно се однесува на проблематичните деца, а не на поширока популација на деца. Дека меѓу училиштето и родителите се останува само на „кажан збор“ потврдуваат и одговорите на прашањето за начините што ги користи училиштето за да ги поддржи родителите. Од понудените шест модалитети најретко се избира обезбедувањето материјали за родителите како да ги следат децата во изработката на домашните работи (композилен просек 1. 91) и обезбедување материјали за родителите како да им помогнат на децата со домашните задачи (просек 1. 97). Нешто почесто (од 2. 38 до 2. 85) директорите ги одбрале следниве начини: организирање сесии за помош на родителите како да им помагаат на децата, обезбедување на информации за родителите за создавање околина за учење дома, обезбедување совети за родители и групи за поддршка за однесувањето на децата. Повторно доказ дека меѓу домот и училиштето нема проток на пишани материјали. Нешто што ќе има потрајно дејство или што ќе има поголем ефект.

Интересни сознанија се добиваат и при анализата на прашањето, колку често вашето училиште ги замолило родителите во текот на учебната година да направат нешто како поддршка за нивните деца (види Табела 3). Директорите на училиштата во просек најчесто се изјасниле дека нешто ги замолиле родителите во 39% од случаите „**барем еднаш во полугодие**“ (78 училишта).

Втор по честота е модалитетот „**воопшто не**“ кој фигурира со високи 35. 5% од случаите (71 училиште). Што се однесува до посебните модалитети, најчесто избран одговор од страна на родителите е, организирање училишни/одделенски свечености, со композилен просек од 2. 72 и организирање социјални активности за училиштето/одделението, со просек 2. 33. Со помал просек родителите се замолени да спонзорираат училишни/одделенски активности, со композилен просек 2. 19 и помош во собирање средства за училиштето, со просек 2. 18. Најретко практикувани активности се, убедливо, организирање училишна/одделенска група за поддршка, со просек од 1. 97 и помагање на други родители во поддршка на образованието на децата, со просек 1. 98.

Табела 2. Активности во вашето училиште (доколку воопшто има):

	Барем еднаш месечно	Барем еднаш на три месеци	Барем еднаш во полугодие	Воопшто нема	Не знамам	Вкупно
а. Дали се организираат состаноци на директорот со родителите?	32.0 64	46.5 93	18.0 36	3.0 6	0.5 1	100.0 200
б. Дали евалуацијата на учениците во писмена форма се испраќа на родителите?	11.5 23	52.5 105	21.5 43	12.0 24	2.5 5	100.0 200
в. Дали информациите за наставната програма се испраќаат на родителите?	3.0 6	21.0 42	37.5 75	36.5 73	2.0 4	100.0 200
д. Дали информациите за училишните настани и активности се испраќаат на родителите?	15.0 30	38.5 77	27.0 54	17.5 35	2.0 4	100.0 200
е. Дали информациите за училишните политика и правила се испраќаат на родителите?	9.0 18	30.0 60	33.5 67	25.0 50	2.5 5	100.0 200
ф. Дали на родителите им се испраќа училишен весник?	2.0 4	3.0 6	15.5 31	73.5 147	6.0 12	100.0 200
г. Дали наставниците или експертите прават домашни посети?	10.0 20	27.0 54	44.0 88	15.0 30	4.0 8	100.0 200
х. Дали се прават анкети за да се дознаат мислењата / ставовите на родителите?	7.0 14	28.0 56	52.5 105	11.5 23	1.0 2	100.0 200
И. Дали се организираат Отворени денови	40.5 81	16.5 33	28.5 57	10.5 21	4.0 8	100.0 200

Табела 3. Колку често годинава Вашето училиште ги замолило родителите да:

	Барем еднаш во две седмици	Барем еднаш месечно	Барем еднаш во три месеци	Барем еднаш во полугодие	Воопшто нема	Не знам	Вкупно
a. учествуваат во организирање училил. /одделенски свечености?	1.0 2	13.5 27	47.5 95	32.5 65	4.5 9	1.0 2	100.0 200
b. учествуваат во организирање социјални активности за училиштето/одделението?	1.0 2	10.0 20	29.0 58	41.5 83	17.0 34	1.5 3	100.0 200
c. обезбедат помош во наставата на наставниците?	0.5 1	9.0 18	22.0 44	33.5 67	33.0 66	2.0 4	100.0 200
d. организираат училишната/одделенскака група за подршкака?		9.5 19	18.0 36	29.0 58	39.0 78	4.5 9	100.0 200
e. спонзорираат училишнини/одделенски активности?	1.0 2	10.5 21	19.0 38	43.5 87	24.0 48	2.0 4	100.0 200
f. помогнат во собирање средства за училиштето?	0.5 1	9.0 18	21.0 42	46.0 92	22.5 45	1.0 2	100.0 200
g. помогнат на други родители во подршкака на образованието на децата?	0.5 1	8.5 17	15.0 30	37.0 74	35.5 71	3.5 7	100.0 200
h. го претставуваат училиштето на различни нивна станини?	1.5 3	6.5 13	17.5 35	46.5 93	25.5 51	2.5 5	100.0 200

Барем еднаш во три месеци 95 училишта ги замолиле родителите да организираат свечености, барем еднаш во полугодие 93 училишта ги замолиле родителите да ги претставуваат на некој настан, а 92 училишта биле замолени да помогнат во собирање средства за училиштето. Во овој контекст, многу мал е процентот на училишта кои на овој план прават барем еднаш месечно. Генерално, активностите за кои се замолуваат „родителите“ од страна на училиштата, просечно се случуваат од еднаш во полугодие, до ниту еднаш во полугодие. Тоа е многу поретко во однос на методите кои се користат во текот на годината во комуникацијата со родителите за помош на нивните деца.

Две од прашањата во истражувањето се однесуваат на бариерите и проблемите во комуникацијата со родителите, и бариерите и проблемите кои ги ограничуваат способностите на училиштата како институции да понудат поддршка за родителите. Во однос на првите видови бариери и проблеми, во комуникацијата со родителите, најчесто директорите се одлучиле да изберат три вида бариери: недостаток на интерес за комуникација од страна на родителите, ограниченото време на родителите и недостатокот на вештини за комуникација кај родителите. Сепак, директорите овие бариери ги сметаат како „делумни“ проблеми – во 73. 5% од случаите (или 147 директори на училишта го делат ова мислење). Во однос на композитниот просек највисоко котира недостатокот на интерес за комуникација кај родителите (2. 64), ограничено време на родителите (2. 42) и недостатокот на вештини кај родителите (2. 21). Како помали проблеми, или дека воопшто не претставуваат проблеми, директорите ги сметаат конфликтната атмосфера меѓу родителите и училиштето, дека родителите и наставниците не зборуваат со ист јазик, дека наставниците се оптоварени со работа и дека на наставниците им недостасуваат обуки и вештини за комуникација со родителите. Во однос на другиот тип на бариери, ограничувачките способности на училиштето да понуди поддршка на родителите, најчесто директорите се одлучиле да изберат, исто така, три видови бариери: недостаток од интерес на родителите за вклучување во училишните програми, родителите се премногу зафатени за да партиципираат, и непостоењето на доволно училишни ресурси за развивање и имплементирање различни начини и пристапи. Директорите и овие бариери ги сметаат како „делумни“ проблеми, но во 51% од случаите (или 102 директори на училишта го имаат овој став). Во однос на композитниот просек, највисоко котира недостатокот на интерес кај родителите за вклучување во училишните програми за поддршка на родителите (2. 73), преголемата зафатеност на родителите (2. 66) и недоволните училишни ресурси (2. 38). Како помали проблеми, или дека воопшто не претставуваат проблеми, директорите ги сметаат конфликтите меѓу родителите и наставниците, немањето соодветни вештини кај наставниците за поддршка на родителите, преголемата зафатеност на наставниците, и

недостатокот на методологија за развивање начини за поддршка на родителите. **Како генерална констатација се наметнува заклучокот, дека нема посебни или големи пречки за поголема и поквалитетна комуникација и вклученост на родителите во образовниот процес на нивните деца.** Или, доколку ги има, тие се „делумни” и не треба да претставуваат бариера во комуникацијата меѓу родителите и училиштето. **Според директорите, „најголем дел” од делумната вина сносат самите родители и нивната незаинтересираност или презафатеност.** Секако дека има мала пристрасност кај директорите во однос на неистакнувањето на ниту еден посебен проблем од страна на училиштето и, посебно, од наставниците. Но ова веројатно зависи и од контекстот во кој живее и работи училиштето и, секако, и над се, училишната атмосфера. **Училишната клима дефинитивно како еден од најсилните фактори во училишната средина ја создава или гради самиот директор.**

На крајот од оваа училишна математика, нешто и за ставовите на директорите за уште три важни прашања од областа на менаџирањето со училиштата: колку родителите влијаат во практичниот училишен живот, колку влијаат и како работат членовите на Советот на родители и колку Училишниот одбор влијае во повеќе сегменти на процесот на образование. Околу првото прашање, за влијанието на родителите, директорите мислат дека степенот на нивното влијание е „делумно” во 50. 5% од случаите според анкетираниите раководители на училишта (101 училиште), додека нивното влијание е „мало” во 24% од училиштата (48). И покрај нискиот степен на влијание, родителите процентуално имаат некакво влијание во одлуките кои се носат на одделенско ниво (композилен просек од 3. 01), одлуките кои се носат на училишно ниво (2. 93) и во развојот или унапредувањето на училишните правила (2. 81). Секако, најмало влијание родителите имаат, барем според директорите, во областа на вработувањето и отпуштањето на наставниците (54%), во определувањето на приоритетите за училишниот буџет (38. 5%), во изборот на учебници и други материјали за наставата (31%) и во евалуацијата на успешноста на наставникот (21%).

Во однос на другите две прашања, за влијанието на Советот на родители и за влијанието на Училишниот одбор најнапред може да ги погледаме квантитативните податоци (види Табели 4 и 5).

Табела 4. Колку Родителскиот совет влијае на следниве области во училиштето:

	Многу	Делумно	Малку	Никако	Не знам	Одбива	Вкупно
a. Педагошките мерки кои ги користат наставниците.	26.5 53	46.5 93	17.0 34	8.5 17	1.5 3		100.0 200
b. Содржината на лекциите.	4.0 8	22.0 44	21.5 43	52.0 104	0.5 1		100.0 200
c. Планирање на воннаставните активности.	17.5 35	46.0 92	20.0 40	15.0 30	1.0 2	0.5 1	100.0 200
d. Планирање на развој на училишната инфраструктура.	21.0 42	45.0 90	23.5 47	9.5 19	1.0 2		100.0 200
e. Помагање на учениците да го ценаат образованието.	38.0 76	44.5 89	14.0 28	3.0 6	0.5 1		100.0 200
f. Олеснуваат вклучување на родителите во училишниот живот.	30.0 60	52.5 105	13.5 27	3.5 7	0.5 1		100.0 200

Табела 5 Дали членовите на Училишниот одбор во вашето училиште:

	Без огорачување	Само со покана	Никако	Не знам	Одбива	Вкупно
a. учествуваат на состаноци на кои се носат одлуки за училиштето?	14.5 29	84.5 169	0.5 1	0.5 1		100.0 200
b. активно учествуваат во слаборацијата на нови училишни политики/стратегии	21.0 42	73.0 146	5.5 11	0.5 1		100.0 200
c. иницираат модификација на постоечките училишни политики?	29.0 58	58.0 116	11.0 22	1.5 3	0.5 1	100.0 200
d. иницираат прифаќање на нови политики?	33.0 66	57.5 115	7.5 15	1.5 3	0.5 1	100.0 200
e. можат да спречат прифаќање на правила со кои не се согласуваат?	37.5 75	48.5 97	10.0 20	4.0 8		100.0 200

Табелата број 4 јасно ги идентификува областите на влијание на Советот на родителите: помагање на учениците да го ценат образованието (3. 18), **олеснување на вклучувањето на родителите во училишниот живот** (3. 10) и, педагошките мерки кои ги користат наставниците (2. 93). Сите овие просеци се остварени преку изборот на „делумно” како степен на влијание на Советот на родители, за кој директорите се изјасниле во 59% од случаите. Помало е влијанието на Советот на родители врз планирањето на развојот на училишната инфраструктура, планирањето на воншколските активности, а воопшто нема влијание врз содржината на лекциите во процесот на наставата. За секој од гореспоменатите модалитети потребно е да се направи посебна анализа, но опфаќањето на многубројните аспекти во нашата елаборација не ни го дозволува тоа. Табелата број 5 јасно го покажува ставот на директорите за начинот на работа на Училишниот одбор во кој членуваат 2 или 3 родители, во зависност од големината на училиштето. Директорите сметаат дека родителите во ова тело може да учествуваат, или учествуваат, „само со покана”, независно од темата или проблематиката на расправа. Изборот на „без ограничување” е намален до критична граница (од 14. 5% до 37. 5%). Во однос на понудените модалитети, „најголемо” е влијанието на ова тело врз спречувањето на прифаќање правила со кои родителите не се согласуваат, потоа, можноста за иницирање и прифаќање нови политики и иницирањето на модификација на постоечките училишни политики. Исклучително „само со покана” членовите на Училишниот одбор може да учествуваат на состаноци на кои се носат одлуки за училиштето (во 84. 5% случаи – ова е став на 169 директори) и активно да учествуваат во елаборацијата на нови училишни, политики/стратегии (во 73% случаи – ова е став на 146 директори). **Просечно, пристапот на родителите до училишните одлуки, дури и за членовите на Училишниот одбор, барем според презентираниите податоци, е „со ограничувања”, што заедно со „делумното” влијание на родителите воопшто, но и „делумното” влијание на Советот на родители посебно, остава впечаток дека училиштата не се доволно отворени кон другите важни „фактори” во образованието на децата – во овој случај родителите.**

ЗАКЛУЧОК

Општа констатација од досегашната анализа е дека училиштата не се доволно отворени кон родителите на децата кои учат во основните училишта. Родителите во Република Македонија не се доволно вклучени во образованието на своите деца. Може да се каже дека во нашата држава премалку е направено за вклучувањето на родителите во образованието. Услови за тоа постојат, но засега тие воопшто не се искористени. Нормативната и законската рамка се добри, подзаконските акти на училиштата ги содржат овие мож-

ности, со еден збор, постојат услови за зајакнување на улогата на родителите и нивната партиципација во процесот. Сепак, практиката во Република Македонија покажува, а за тоа е доказ и ова истражување, дека соработката, или партнерството меѓу наставниците и родителите сè уште не е воспоставено.

И тука доаѓаме до потврдување на тезата, дека родителите се алката што недостига во процесот на образованието, бидејќи во денешни услови без нивна вклученост не е возможно успешно заокружување на воспитно-образовниот процес. Без нив повеќето од децата нема да може да ги развиваат своите знаења и вештини, а истовремено и самовербата на децата значително ќе опадне. Директорите на училиштата, како диригенти на училишните оркестри, ќе мора да ги преиспитаат своите педагошки методи и да ги поттикнуваат наставниците за поголема и поотворена соработка со родителите. Преку Советот на родители би можеле да се планираат активности со кои партнерството меѓу училиштето и родителите ќе јакне, а резултатите од оваа соработка ќе бидат многустрани. Големи бариери и пречка за спроведување на овој концепт нема.

Она што го покажаа податоците од истражувањето е, дека вината за досегашната не-соработка лежи кај родителите и нивната незаинтересираност и презафатеност. Не би се согласиле со овој став на директорите. На ова слободно може да се додаде заклучокот, дека е потребна едукација за подобрување, најпрво на комуникациските вештини а потоа и збогатување на агендата на оваа соработка. За ова да се реализира, потребна е обука на родителите и подигнување на нивната свест за бенефитот од нивното учество во процесот на образованието. Но, пред се, обука потребна е за наставниците и другиот училишен кадар. Нивната задача е многу потешка, затоа што тие треба да бидат и планери и организатори и егзекутори на целиот процес. Одговорноста, пак, во целост е на нивна страна, како за успесите така и за евентуалните неуспеси. Училиштето мора преку директорот и наставниците да создаде позитивна атмосфера, и да воведо нови методи на настава и воспитување. Нема што да се изгуби. Може само да се добие.

Ако може да претпоставиме дека бројот на учениците на кои не им е потребна дополнителна мотивација и поддршка од страна на родителите е мал, тогаш пред училиштето и родителите се отвора една нова страница на создавање партнерство со родителите, со што ќе започне процесот на интеграција на родителите во самата суштина на образовниот процес. Насоките за една ваква соработка и партнерство се дадени, како во „Националната програма за развој на образованието 2005-2015“ така и во Законот за основно образование. Добрите директори мора да ги искористат сите потенцијали: родителите и нивните можности, наставниците и ресурсите што им се ставени на располагање, вклучување на локалната заедница, барање поддршка од локалната бизнис заедница, анимирање на граѓанското општество, невлади-

ните организации, итн. Може да се соработува од организирање на заеднички свечености, преку иновирање на наставата со нови и практични обуки, па сè до создавање ефикасни и демократски управувани училишта. Целта се децата и развивањето на нивните образовни потенцијали, а ова е еден од современите начини таа да се реализира.

Литература

Carneal, C. C. , Pozniak, M. (2004) Creating Partnerships, Educating Children Case Studies from Catholic Relief Services, pages 52

DEVELOPMENT OF EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA 2005 - 2015, The Ministry of Education and Science of the Republic of Macedonia

Gorgievska, G. (2004) Parents-school cooperation, *Educational reflections*, BDE, Republic of Macedonia 3 - 4, pp. 50/1 <http://www.bro.gov.mk/novbroj/Broj%203i4%20od%202004.pdf>

Gorgievska, G. ed. (2004) STRENGTHENING CIVIL SOCIETY AND FOSTERING PARTNERSHIPS THROUGH CIVIC EDUCATION PROGRAMS – USAID, CRS, Skopje

GOVERNANCE IN PRIMARY AND SECONDARY SCHOOLS (extract from the Strategy of decentralization in the education) <http://www.sea.org.mk/sbs.htm>

Hara, S. R. , & Burke, D. J. (1998). Parental involvement: the key to improved student achievement, *School Community Journal*, 8(2), 9-11.

Manual for the school management (2005) Project: “Activities in secondary education, USAID, pp. 158 pdf file

Ristevska, S, Gorgievska, G. (2004) *Manual for the parents of the students in primary education*, The project: “The civic education”, supported by the CRS and USAID, pages 99 pdf file

Scheerens, J. , & Bosker, R. J. (1997). *The foundations of educational effectiveness*. Pergamon Oxford

Stoilkovska, A. (2004) Through partnership with parents to better school conditions, *Educational reflections*, Bureau for development of education, Republic of Macedonia 3 - 4, pp. 42-46

<http://www.bro.gov.mk/novbroj/Broj%203i4%20od%202004.pdf>

Stojanovska, S. , Dimitrovska, V. , Feuk, R. (2007) MULTIPLE indicator cluster survey: 2005-2006 : final report, Skopje, Macedonia: State statistical office, 174 pages.

White, K. R. (1982). The relationship between socioeconomic status and academic achievement, *Psychological Bulletin*, 91, 461-481.